

М.В.Кузнецов,
 прафесар кафедры паліталогіі БДЭУ,
 доктар гістарычных навук

Трансфармацыя палітычных партый Рэспублікі Беларусь на новым этапе развіцця

Як бачна з нашага жыцця, трансфармацыя грамадства суправаджаецца шматлікімі выдаткамі. Радужныя спадзяванні людзей на перамены да лепшага азмрочаны новымі складанасцямі і праявамі. Пэўныя свае надзеі яны звязвалі і з новымі сацыяльна актыўнымі сіламі, што прыйшлі на змену адзінаўладнай на працягу больш чым паўстагодзя партыі. Так мроілася людзям, што новыя палітычныя інсургенты, распяўшы на крыжы сваю канстытуцыйную папярэдзіцу, пойдучь іншым шляхам і, дзейнічаючы ў больш дэмакратычным полі, выправяць яе памылкі, дадучь нарэшце люду жыцце, якога ён прагне. Памкненні людзей мелі ўсе падставы, каб спраўдзіцца. Замест адной партыі ў рэспубліцы ўтварыўся шырокі спектр палітычных партый, якія, здавалася, увасобяць усе грамадскія ўскіраванасці, сацыяльныя чаканні і патрэбы. На пачатку 90-х гадоў партыі ўтвараліся з такой хуткасцю, што гэтую акалічнасць можна было параўнаць хіба што з веснавою паводкай, яе нястрымнасцю і імклівасцю. Гэтаму спрыяла і падтрымка дзяржавы.

Мноства партый для нашай параўнальна невялікай рэспублікі - з'ява новая. Яна патрабуе вывучэння, асэнсавання. На жаль, на дзяржаўным ўзроўні ніхто гэтай праблемай не займаецца. Працаваўшае пры Саўміне ў пачатку 90-х гадоў падраздзяленне скарачана. Праблема ж засталася, больш таго, паглыбіліся перэчанні паміж партыямі і ўладнымі структурамі. Прапаноўваемыя партыямі «круглыя сталы» не атрымалі падтрымкі ва ўладах. Праўда, у маі 1997 года Прэзідэнт краіны А.Р.Лукашэнка склікаў прэс-канферэнцыю з удзелам лідэраў шэрагу партый. Высветлілася, што прэс-канферэнцыя не тая форма кантактаў, якая б задаволіла абодва бакі. Гэта яшчэ і не механізм для пастаяннага ўзаемадзеяння сацыяльна актыўны: прадстаўнікоў грамадзян з уладамі ў вырашэнні праблем дзяржавы на адказным гістарычным шляху. Пры ўсіх складанасцях яго тэма знаходзіць. Адной з форм палітычнага дыялогу могуць быць тыя ж «круглыя сталы», сумесныя дыскусіі ў тэле студыі, артыкулы ў друку,

выступленні на радые, прыем Прэзідэнтам краіны лідэра той ці іншай партыі, запрашэнне прадстаўнікоў партыі на пасяджэнні ўрада, уключэнне іх інтэлектуальнага патэнцыяла пры падрыхтоўцы дакументаў агульнадзяржаўнай значнасці.

Найбольш аптымальную форму ўзаемадзеяння падкажа практыка. Была б праяўлена для гэтага воля бакоў.

Трансфармацыя палітычных партый адбываецца ў нялегкіх умовах і няпроста.

1. Па-першае, гэта трансфармацыя арганізацыйная. Партыі аб'ядноўваюцца ў больш буйныя і ўплывовыя агламерачыі. Штуршом да гэтага з'явіўся перадвыбарны марафон у час выбараў у беларускі парламент і ў час рэфэрэндуму. Партыі ўсвядомілі, што стаць парламенцкай партыяй, ці партыяй здольнай стварыць сваю фракцыю ў парламенце, можна толькі займеўшы аўтарытэт сярод суграмадзян. Трансфармацыйныя працэсы закранулі Аб'яднаную дэмакратычную партыю і Грамадзянскую партыю, якія зліліся ў Аб'яднаную грамадзянскую партыю.

2. Па-другое, гэта трансфармацыя, якая суправаджаецца пераглядам, вызначэннем традыцыйных ідэалагічных парадзігм. Мне здаецца, азначанае асабліва бачна на прыкладзе размежавання прыхільнікаў камуністычнай ідэалогіі. Пэўную трансфармацыю ў поглядах, формах, метадах дзейнасці можна назіраць у БНФ.

3. Па-трэцяе, трансфармацыя праходзіць нярэдка хваравіта, суправаджаецца ўнутрыпартыйнай дэстабілізацыяй (Беларуская сацыял-дэмакратычная грамада, Партыя народнай згоды).

4. Трансфармацыя, палітычная дыферэнцыяцыя палітычных сіл адстаюць ад сацыяльных працэсаў, якія адбываюцца ў грамадстве. Пазначаныя ў Канстытуцыі мэты пабудовы прававой дзяржавы, фарміравання грамадзянскай супольнасці не суправаджаюцца рэальнымі зрухамі і пераменамі ў грамадстве. Замаруджванню гэтых працэсаў садзейнічаюць няўпэўненасць грамадзян у правільнасці абранага рэспублікай шляху, нестабільнасць грамадства, дэфармаванне маральных і духоўных каштоўнасцей. Асабліва гэта бачна на відавочным прыкладзе ўсталявання культу грошай, новых маральных каштоўнасцей. Мараль перастала быць дзейным стабілізатарам грамадства. Адыйшлі ад гэтых катэгарычных імператываў і верхнія слаі чыноўніцтва, найбольш карумпіраваная частка грамадства. Між

тым высокая маральнасць вышэйшых іерархаў улады заўсёды была перавагай, вызначальнай рысай каралёў, што з'ядноўвала нацыі.

5. На паскарэнні працэсу трансфармацыі палітычных партый адмоўна адбіваецца нізкі ўзровень агульнай і палітычнай культуры грамадства, яго неаднароднасць, сацыяльнае раслаенне, прагматычны рацыяналізм.

6. Дзяржава не выконвае ў адносінах да партый сваіх сацыяльных абавязацельстваў.

7. Сродкі масавай інфармацыі знаходзяцца пад татальным кантролем дзяржавы, што звуае інфармацыйны прастор, абцяжарвае магчымасці зносін партый і грамадзян. У многім гэта спрыяла адрыву партый ад грамадзян.

8. Змена і шматзначнасць парадзігм не суправаджаецца ўвагай і падтрымкай дзяржавы.

9. Палітычныя партыі не зацвердзілі сябе як лідэры палітычнай сістэмы і суб'екты палітыкі.

10. Для вывучэння дзейнасці палітычных парый, вызначэння палітычных рэкамендацый па наладжванню ўзаемадзейнасці партый, дзяржавы і ўладных структур лічыў бы мэтазгодным стварыць пры Беларускай асацыяцыі палітычных навук непалітызаваны Кансультацыйны Савет, падмацаваўшы яго аналітычную работу пэўным фінансаваннем.

11. Погляды, думкі, памкненні палітычных партый, якія выказваюць інтарэсы грамадзян, павінны быць у цэнтры ўвагі дзяржавы. У дэмакратычным грамадстве прыхільнікі розных ідэй маюць права на пратэст, наладжванне дэманстрацый, маршаў, пікетавання, байкотаў, забастовак і іншых форм грамадзянскай дзейнасці. Пры гэтым вельмі важна ўсведамляць, што толькі адна свабода не гарантуе эканамічнага працвітання і стабільнасці. Рэпрэсіі ж больш уплывова гарантуюць эканамічны прывал.

12. Набывае рэальныя рысы працэс вяртання да аўтарытарнага палітычнага рэжыму. Гэта бачна па хістанні ўладных структур і пошуках апірышча ў былой бюракратычнай сістэме, па алігархізацыі існуючых інстытутаў улады. Сведчаннем гэтага з'яўляецца тое, што палітычныя партыі ігнаруюцца, з імі адсутнічае палітычны дыялог. У той жа час адсутнічае, улічваючы колькасць партый, уплывовы, дзейсны, партыйны, палітычны пратэст, супраціўленне гэтаму наступленню.

13. Асобныя партыі створаны пад дзяржаўны, аўтарытарны заказ у абмен на лаяльнасць, матэрыяльную падтрымку і дзяржаўны патэрналізм.

14. Дыферэнцыяцыя палітычных партый пойдзе паскоранымі тэмпамі па меры ўсталявання дэмакратычных інстытутаў рэфармуемай палітчнай сістэмы, калі ўмацуецца іншамыснасць, адыйдуць у нябыт таталітарная і аўтарытарная сістэмы кантролю над грамадствам і грамадзянамі.

15. Дыферэнцыяцыі, трансфармацыі палітычных партый могуць садзейнічаць і шэраг дзяржаўных, прававых актаў: перарэгістрацыя, юрыдычнае асэнсаванне выканання партыямі закона аб партыях. Сення частка партый наогул не дзейнічаюць: не адкрылі сваіх разліковых рахункаў, не маюць пярвічных арганізацый, месцазнаходжанне іх выканаўчых органаў невядома. Аб'яўлены пры рэгістрацыі колькасны састаў, у сувязі з адсутнасцю дакументальнага ўліку і фіксаванага членства, выклікае недавер.

Трансфармацыя палітычных партый - аб'ектыўны працэс, ен адбываецца пад уплывам дэмакратызацыі інстытутаў грамадства, вырашэння шматлікіх нашых праблем.